

თანამედროვე მართლმადიდებლური თეოლოგიის ძირითადი ასპექტები

I. შესავალი

საქართველოში თანამედროვე მართლმადიდებლური თეოლოგიის შესახებ მსჯელობა ნაკლებად აქტუალურია, ამის მიზეზი მხოლოდ ის არაა, რომ საკითხთან დაკავშირებით ქართულად მცირე მასალაა, არამედ უფრო მეტად ის, რომ თანამედროვე მართლმადიდებლური თეოლოგიის, როგორც მოცემულობის, გააზრება ჭირს, რადგან: 1. თეოლოგია აღიქმება წარსულის, საუკუნეების წინ შექმნილი მოძღვრების ნაწილად, რომელსაც შეუძლებელია რაიმე მიემატოს ან გამოაკლდეს; 2. მიჩნევა, რომ თანამედროვე ღვთისმეტყველებს არ გააჩნიათ ის მადლი და ცოდნა, რაც ძველ მამებს ჰქონდათ, შესაბამისად, არ სჯერათ, რომ დღევანდელ თეოლოგებს ისეთივე ან უფრო დიდი მნიშვნელობის ტექსტების შექმნა შეუძლიათ, როგორც ეს ეკლესიაში ადრე იქმნებოდა, განსაკუთრებით კი მსოფლიო საეკლესიო კრებათა ხანაში.

პირადად ჩემთვის ეს მიდგომა საფუძველშივე გაუმართლებელია, რადგან მიმაჩნია, რომ მართლმადიდებლურ თეოლოგიას და ეკლესიას დღესაც შესწევს იმის ძალა და უნარი, რომ ძველის მსგავსი დიდებული შრომები შექმნას ან ახალი მიმართულებები განავითაროს. უფრო მეტიც, მგონია, რომ მეოცე საუკუნიდან დღემდე, ეკლესიამ უკვე მოახერხა მსგავსი ფორმების ჩამოყალიბება და მჯერა, რომ სამომავლოდ უფრო მეტსაც შეძლებს. წინამდებარე თემაში შევეცდები, რომ სწორედ თანამედროვე მართლმადიდებლური თეოლოგიის შესახებ ვისაუბრო, რომელიც პირადად ჩემთვის მეოცე საუკუნიდან იწყება.

II. ორი სკოლა

მიტროპოლიტი კალისტოს უეარი (რომელიც, თავის მხრივ, მამა ალექსანდრე შემეანისეულ დაყოფას მიჰყვება) თანამედროვე მართლმადიდებლურ თეოლოგიას ორ ძირითად განხრად ყოფს. შესაბამისად – რუსული სკოლა და ნეოპატრიისტიკული სინთეზის მიმართულება.¹

1. რუსული სკოლა

რუსულ სკოლას, ან სხვაგვარად რომ ვთქვათ, რუსული რელიგიური რენესანსის მიმდინარეობას, შეიძლება დავეუკავშიროთ ალექსეი ხომიაკოვი (1804-1860), ივანე კირეევსკი (1806-1856), ვლადიმერ სოლოვიოვი (1853-1900), პაველ ფლორენსკი, სერგეი ბულგაკოვი (1871-1944) და ნიკოლაი ბერდიაევი (1874-1948).

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის თეოლოგიისა და ფილოსოფიის ინსტიტუტის მკვლევარი.

¹ იხ., Ware K., Orthodox Theology Today: Trends and Tasks, Journal International Journal for the Study of the Christian Church, Vol.12, No.2, 2012, 109.

ისტორიაში ხდება ხოლმე გარკვეული მოვლენები, რომლებიც შემდეგ მთელი რიგი პროცესების მიმართულებას წარმართავს. ჩვენ შემთხვევაში ამგვარი მოვლენა ბოლშევიკური რევოლუციაა,² რომელმაც რეალურად მთელი მართლმადიდებლური თეოლოგიის მომავალი შეცვალა. აღნიშნულმა მოვლენამ რუსეთის საზღვრებში მცხოვრებ მართლმადიდებელ ინტელექტუალებს უბიძგა, იმპერიის საზღვრებს გასცდენოდნენ და საკუთარი ნიჭები თუ უნარები რუსეთისგან შორს, თავისუფალ სამყაროში გამოეცვლინათ. ბოლშევიკურ რევოლუციას განრიდებულმა მოაზროვნეებმა სტამბულის, სოფიას და ბელგრადის შემდეგ თავი საფრანგეთს შეაფარეს, სადაც ძალიან დიდი რესურსი მიეცათ საკუთარი ნიჭის გამოსავლენად. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია 1925 წელს დაარსებული პარიზის წმინდა სერგის საღვთისმეტყველო ინსტიტუტის წვლილი. თავიდან სასწავლებელს მამა სერგი ბულგაკოვი ხელმძღვანელობდა და დოგმატურ ღვთისმეტყველებას ასწავლიდა. სასწავლებელში, ასევე, მოღვაწეობდნენ ნიკოლაი აფანასიევი (საეკლესიო სამართალი და ეკლესიოლოგია), გიორგი ფლოროვსკი (პატრისტიკა), კვიპრიანე კერნი (ლიტურგიკა და პატრისტიკა) და ლეონ ზანდერი (ფილოსოფია).³

პოლ ვალერიის აზრით, რუსული სკოლა ქრისტიანული აღმოსავლეთიდან პირველად შეეჭიდა მართლმადიდებლობისა და თანამედროვეობის პრობლემას.⁴ მისი წევრები განსაკუთრებულ დამოკიდებულებას ამჟღავნებდნენ გერმანულ იდეალიზმთან მიმართებით და დიდ ყურადღებას უთმობდნენ ისეთ საკითხებს, როგორცაა, ეკლესია და საზოგადოება, ნაციონალური იდენტობის ადგილი საეკლესიო ცხოვრებაში, ეკონომიკის ქრისტიანული ხედვა, სექსუალობის მნიშვნელობა და ა.შ. აუცილებლად უნდა გავუსვათ ხაზი იმასაც, რომ სოფიოლოგიის მიმდევრები – სოლოვიოვი, ფლორენსკი და ბულგაკოვი, ცდილობდნენ, რომ ღმერთსა და ქმნილ სამყაროს შორის არსებული კავშირი ღვთაებრივი სიბრძნის გაგებით აეხსნათ, მაგრამ მათ ეს მოძღვრება სხვა გზით განავითარეს.⁵

2. თეოლოგიური უთანხმოებანი ბულგაკოვსა და ფლოროვსკის შორის

ზემოთ რამდენიმე ცნობილი ღვთისმეტყველი დავასახელებთ, რომლებიც რუსულ ემიგრაციას მიეკუთვნებოდნენ. მათგან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ფლოროვსკისა და ბულგაკოვის პიროვნება, რამეთუ მათ მიერ წამოყენებულმა იდეებმა და შემდგომში, ერთმანეთში მიმდინარე პოლემიკამ, მნიშვნელოვნად განსაზღვრა მართლმადიდებლური თეოლოგიის ბედი. ამ ორი კორიფეს დაპირისპირებაში რამდენიმე ასპექტის გამოყოფაა შესაძლებელი. ჩემთვის პირადად, უმთავრესი, პატრისტიკული ტრადიციის გააზრებასთან დაკავშირებული საკითხებია, სახელდობრ, ფლოროვსკისგან განსხვავებით, ბულგაკოვისთვის პრობლემა არ იყო ე.წ. *consensus partum*-ის წინააღმდეგ წასვლა. მაგ., იგი ეთანხმებოდა ორიგენესსა და

² Asproulis N., Ways of Contemporary Orthodox Theology in the West, The Ecumenical Review, Vol.69, No.1, 2017, 5

³ Ladouceur P., Overview of the Russian Religious Renaissance of the Twentieth Century, 4; <<https://bit.ly/2BdxBmL>>

⁴ Ware K., Orthodox Theology Today: Trends and Tasks, Journal International Journal for the Study of the Christian Church, Vol.12, No.2, 2012, 110.

⁵ იქვე.

გრიგოლ ნოსელს და უარყოფდა დანარჩენ საეკლესიო მამათა აზრს მარადიულ ჯოჯოხეთთან დაკავშირებით. განსხვავებით ბულგაკოვისაგან, ფლოროვსკი კატეგორიულად ენინაალმდებებოდა დოგმისა და დოქტრინის ერთმანეთისაგან განცალკევებას. გარდა ამისა, ამ ორ მამას შორის სერიოზული უთანხმოება არსებობდა ბერძნულ ენასთან დამოკიდებულებით, ბულგაკოვი უარყოფდა ფლოროვსკის მოსაზრებებს ბერძნული ენის და ზოგადად ბერძნულ ტრადიციასთან დაკავშირებით და ამას ქრისტეს სწავლების სანინაალმდებოდ განიხილავდა, რომელმაც ეკლესიაში ეთნიკური სახესხვაობანი გააუქმა.⁶ ამ ორ მოღვაწეს შორის განსხვავებათა ძიებას თუ მივყვებით, აუცილებლად მივადგებით ღმერთსა და შესაქმნეს შორის არსებული ურთიერთმიმართების საქმეს, კონკრეტულად, ფლოროვსკი ცდილობდა, ხაზი გაესვა ღმერთსა და სამყაროს შორის არსებული ონტოლოგიური განსხვავებისათვის, მაშინ, როდესაც ბულგაკოვი ყოველ ღონეს ხმარობდა, რომ შემოქმედის შესაქმნესთან ერთიანობა წინა პლანზე წამოენია.⁷

რეალურად, ამ და სხვა საკითხებზე ორ მოაზროვნეს შორის მიმდინარე აკადემიურმა პოლემიკამ, შედეგად მოიტანა არაერთი კვლევა, სტატია თუ წიგნი, რომლითაც *თანამედროვე მართლმადიდებლური თეოლოგია* დღემდე აქტიურად სარგებლობს.

3. ნეო-პატრისტიკული სკოლა

ნეო-პატრისტიკული სკოლის წინამორბედად ხანდახან მიტროპოლიტ ფილარეტ მოსკოველს (1782-1867) ასახელებენ, მაგრამ ზოგადად, მის რეალურ შემოქმედებად მამა გიორგი ფლოროვსკი მიიჩნევა, დაარსების თარიღად კი ათენის 1936 წლის პირველი კონგრესი. ამ სკოლისათვის, ასევე, ძალიან მნიშვნელოვანია ვლადიმერ ლოსკი და მისი გამორჩეული შრომა – *აღმოსავლეთის ეკლესიის მისტიკური ღვთისმეტყველება*, რომელიც პირველად 1944 წელს ფრანგულად დაიბეჭდა. ზოგადად კი, ნეოპატრისტიკული სკოლის ორიენტირად შეიძლება ფლოროვსკის ფრაზა მივიჩნიოთ – *„უკან მამებისკენ“*. თუკი ჩვენ ნეოპატრისტიკულ სკოლას რუსულს შევადარებთ, ნათლად დავინახავთ, რომ რუსული სკოლა მეტად ოპტიმისტური და თანამედროვეობაზე ორიენტირებულია, ვიდრე ნეო-პატრისტიკული.

სკოლის შედარებით გვიანდელ მიმდევრებად შეგვიძლია ჩავთვალოთ მამა იოანე მეიენდორფი მისი სამაგისტრო შრომით გრიგოლ პალამას შესახებ (გამოქვეყნდა 1959 წელს) და რუმინელი დოგმატოლოგი დიმიტრუ სტანილოაე (1903-1993), ხოლო თანამედროვე თეოლოგთაგან, უპირველესად, – მიტროპოლიტი იოანე ზიზიულასი (დაიბადა 1931 წ.) და მამა იოანე ბერი (დაიბადა 1966 წ.).

ფლოროვსკი ყურადღებას უმთავრესად ქალკედონის ოროსს (მეოთხე მსოფლიო კრების დადგენილება) აქცევდა, ლოსკი კი – დიონისე არეოპაგელს. ლოსკისგან გან-

⁶ Sauv  R.J., Georges V. Florovsky and Vladimir N. Lossky: Anexploration, Comparision and Demonstration of Their Unique Approaches to the Neopatristic Synthesis, Durham University, 2010, 82.

⁷ Gavriyluk P.L., Georges Florovsky’s Reading of Maximus: Anti-Bulgakov or Pro-Bulgakov? Knowing the Purpose of Creation Through the Resurrection, in: Knowing the Purpose of Creation through the Resurrection: Proceedings of the Symposium on St. Maximus the Confessor, Edited by M. Vasiljevi , Sebastian Press and University of Belgrade Press, 2013, 415.

სხვაგვებით, მამა იოანე მეიენდორფი კი დიონისეს აკრიტიკებდა. ასევე, ფლოროვსკი, ლოსკი და მეიენდორფი განსაკუთრებულ ყურადღებას გრიგოლ პალამას თეოლოგიას აპყრობდნენ, მაშინ, როდესაც, თანამედროვე თეოლოგი, მიტროპოლიტი იოანე ზიზიულასი პალამაზე მეტად მაქსიმე აღმსარებელზე ამახვილებს ყურადღებას.⁸

დასახელებული მიმართულებების გარდა, ენდრიუ ლოუთი კიდევ ორ სხვა განხრას ასახელებს. *ლიტურგიკულ თეოლოგიას*, რომლის გამორჩეულ წარმომადგენლებად მამა ალექსანდრე შმემანს, იოანე ფუნდულისს და მამა ვასილ გონდიდაკისს მიიჩნევენ.⁹ ენდრიუ ლოუთი, ასევე, ყურადღებას ამახვილებს *ფილოკალიის* შესწავლის ძალიან აქტიურ მიდგომაზე, რომელშიც მიტროპოლიტ კალისტოს უეარის წვლილს განსაკუთრებულად გამოჰყოფს.¹⁰

აუცილებლად უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ როგორც *ლიტურგიკული ღვთისმეტყველების* მიმდევარი, მამა ალექსანდრე შმემანი პატრისტიკულ ხაზზე დგას, თუმცა მისი წიგნებიდან ავტორის რუსული რელიგიური რენესანსის შესახებ საკმაოდ სერიოზულ დაინტერესებასაც აუცილებლად გავეცნობით.

4. მამა გიორგი ფლოროვსკი და ნეო-პატრისტიკული სინთეზი

თანამედროვე მართლმადიდებლური თეოლოგიისათვის განსაკუთრებული ამაგი მიუძღვის მამა გიორგი ფლოროვსკის, რომლის ცხოვრება და მოღვაწეობაც მრავალფეროვანია. წინამდებარე თემაში მხოლოდ მის ერთ-ერთ უმთავრეს იდეას – ნეოპატრისტიკულ სინთეზს შევეხებით.

1936 წელს ათენში საერთო მართლმადიდებლური კონგრესი გაიმართა, რომელშიც მამა გიორგი ფლოროვსკი ორი მოხსენებით მონაწილეობდა. საინტერესოა, რომ რუს-უკრაინელი თეოლოგი, რომელიც საფრანგეთში ცხოვრობდა, საბერძნეთში ჩამოვიდა, რათა პირველი სიტყვა გერმანულად წაეკითხა, მეორე კი – ინგლისურად, მართლმადიდებლური სამყაროს დასავლური ტყვეობის შესახებ.¹¹ პირველი მოხსენება იყო *„დასავლური გავლენები რუსულ თეოლოგიაში“*, მეორე კი – *„პატრისტიკა და თანამედროვე თეოლოგია“*. პირველ დოკუმენტში ფლოროვსკი განსაკუთრებულ ყურადღებას მართლმადიდებელი ეკლესიის ბერძნულ მოტივებზე ამახვილებდა, ხოლო მეორეში თანამედროვე თეოლოგებს მოუწოდებდა, რომ მამათა მიდგომებს, ეკლესიის ბერძნულენოვან მამებს და ლიტურგიკულ ტრადიციას დაბრუნებოდნენ.

ფლოროვსკის მიერ დასახელებულ კონგრესზე წარმოთქმული მოსაზრებები ძირითადად ორი იდეის ქვეშ შეგვიძლია გავაერთიანოთ: *„ეკლესიის ბაბილონის ტყვეობა“* და *„დაბრუნება უკან მამებისკენ“*. შემდგომ პერიოდში, ნიუ-იორკის წმინდა ვლადიმირის სემინარიაში მუშაობისას, მან კიდევ ერთ მიმართულებას ჩაუყარა

⁸ Ware K., *Orthodox Theology Today: Trends and Tasks*, Journal International Journal for the Study of the Christian Church, Vol.12, No.2, 2012, 115.

⁹ Louth A., *Modern Orthodox Thinkers, From the Philokalia to Present*, InterVarsity Press, 2015, 194-213.

¹⁰ იქვე, 332-348.

¹¹ Gavrilyuk P.L., *Georges Florovsky and the Russian Religious Renaissance*, Oxford University Press, 2014, 177.

საფუძველი – „ნეო-პატრისტიკული სინთეზი“. მოცემულ ქვეთავში სწორედ ამ უკანასკნელზე ვისაუბრებთ.

უპირველესად აღსანიშნავია, რომ თავად ტერმინმა, „სინთეზმა“ არ დაგვაბნოს. პოლ ლადუსირის აზრით, იგი „სისტემის“ სინონიმად შეიძლება გავიაზროთ.¹² ზოგადად, თუკი ფლოროვსკის მიდგომებს გადავხედავთ, ვნახავთ, რომ ძალიან ხშირად მას ბოლომდე არ მიჰყავდა ხოლმე დანყებული საქმე. გამონაკლისი არც ეს შემთხვევა იყო, თუმცა, იგი გარკვეულწილად სხვებისგან განსხვავდებოდა და უფრო მარტივადაც შეგვიძლია გავიგოთ, თუ რატომ არ (ვერ) განასრულა იგი. ამ შემთხვევაში, ჩემი აზრი პოლ გავრილიუკისას ეთანხმება, რომელიც წერს:

„იქიდან გამომდინარე რომ, პატრისტიკულ თეოლოგიას მხოლოდ ქრემარტი საფუძველი ეგების, პატრისტიკული სინთეზი უსრული რჩება და თითოეულ თაობაში განსახორციელებლად გამუდმებით ახალ სინთეზს მოითხოვს. ამგვარად, უძღურების გამო კი არ იყო განპირობებული, რომ ფლოროვსკიმ თავისი სინთეზი ვერ განასრულა, არამედ იმით, რომ ნეოპატრისტიკული სინთეზი გამუდმებულ ჰერმენევტიკულ ძალისხმევას მოითხოვს.“¹³

პოლ ლადუსირის აზრით,¹⁴ ფლოროვსკის ნეოპატრისტიკული სინთეზის გასაგებად ოთხი ძირითადი მახასიათებლის გამოყოფაა საჭირო. ესენია: 1. მართლმადიდებლურ თეოლოგიაში პატრისტიკული სტილის აღდგენა, პატრისტიკულ ნაწერთა კი არა, მამათა სულის აღორძინება. 2. ეკლესიაში კათოლიკე ცნობიერების არსებობის საჭიროება. 3. თეოლოგიამ აუცილებლად ისტორიის კონტექსტში უნდა დაიკავოს ადგილი. 4. მართლმადიდებლური თეოლოგია არ შეიძლება მის ბერძნულ საწყისებს დაშორდეს და რომ თეოლოგიას აუცილებლად საყოველთაო ხასიათის პასუხისმგებლობა უნდა ჰქონდეს.

III. ეკლესიოლოგია

მეოცე საუკუნის თეოლოგიურ განხილვათა უმთავრეს ასპექტად, როგორც წესი, ეკლესიოლოგიას მიიჩნევენ. ამ თემას მიემართება ისეთი საკითხები, როგორებიცაა: რა არის ეკლესიის არსი? რას აკეთებს ეკლესია ისეთს, რისი გაკეთებაც სხვას არ შეუძლია? ეს თემები მეცხრამეტე საუკუნეში უპირველესად ალექსი ხომიაკოვის მიერ წამოიწია, მეოცე საუკუნის დასაწყისში მამა სერგი ბულგაკოვმაც საკმაოდ სერიოზული ყურადღება გაამახვილა მათზე, ნიკოლაი აფანასიევი და მათგან დასაწყისითი ასპექტები და სიცხადე შემოიტანა ამ ყოველივეში და შედეგად სისტემური სახე მიეცა ე.წ. „ევექარისტიულ ეკლესიოლოგიას“, რომლის თანახმადაც, ეკლესია უმთავრესად ევექარისტიული ორგანიზმია და ავტენტური ხდება მაშინ, როდესაც ევექარისტიას აღასრულებს. მწყობრი სწავლება ამ საკითხის შესახებ აფანასიევიმ გადმოსცა თავის ცნობილ ესეში – „ეკლესია, რომელიც სიყვარულშია წინამძღვარი“ და

¹² Ladouceur P., Modern Orthodox Theology, London, 2019, 109.

¹³ Gavrilyuk P.L., Georges Florovsky and the Russian Religious Renaissance, Oxford University Press, 2014, 97.

¹⁴ დეტალურად იხ., Ladouceur P., Modern Orthodox Theology, London, 2019, 110-111.

იგი 1960 წელს ფრანგულად გამოაქვეყნა. სწავლების საფუძვლები სამოციქულო მამებთან, კონკრეტულად კი წმ. ეგნატე ანტიოქიელთან შეიძლება ვიპოვოთ, რომელზე დაყრდნობითაც აფანასიევი ექვარისტისასა და ეკლესიას შორის ფუნდამენტურ კავშირს ავლენს. სწავლების მიხედვით, ეკლესიური ერთობა რომელიმე იურისდიქციიდან კი არა, უშუალოდ მაცხოვრისგან მომდინარეობს, რომელმაც საკუთარი ხორცისა და სისხლის გაღებით, ეს საიდუმლო დააფუძნა. ექვარისტის გარეშე არ იარსებებს ეკლესია. ეკლესია ქმნის ექვარისტისა და ექვარისტია – ეკლესიას.¹⁵

აფანასიევი გააკრიტიკეს, რადგან მისი მიდგომები „ექვარისტულ“ და „საყოველთაო“ ეკლესიოლოგიებს შორის ბალანსს არღვევდა. საბოლოოდ, მიტროპოლიტი იოანე ზიზიულასის მიერ ამ სწავლებას სრულყოფილი სახე მიეცა. მან, ერთი მხრივ, პატრისტიკული არგუმენტებით გაამყარა იგი, მეორე მხრივ კი, დაასაბუთა, რომ ეკლესიის „საყოველთაო“ და „ექვარისტული“ გააზრება ერთმანეთს კი არ უპირისპირდება, არამედ ერთმანეთს ავსებენ და ეკლესიოლოგიაში ბალანსს ადგენენ.¹⁶

აღნიშნულ საკითხზე საუბრისას აუციებლად უნდა ვახსენოთ მიტროპოლიტი იოანე ზიზიულასის თეოლოგიის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი, რომელიც ეკლესიაში ეპისკოპოსის როლს მიემართება. მეუფე იოანე იზიარებს ეკლესიაში სამი დონის დაყოფას, რომლის მიხედვითაც, არსებობს ადგილობრივი, რეგიონული და მსოფლიო საფეხური. თითოეულ დონეზე ეპისკოპოსი საეკლესიო სხეულის ერთობის გარანტია. საეპისკოპოსოში აღსრულებული ექვარისტული მსახურების წინამძღვარი ეპისკოპოსია,¹⁷ ხოლო სხვადასხვა ეპისკოპოსის ერთმანეთთან ექვარისტული კავშირი კი ადგილობრივ საეკლესიო ერთეულს – „ერთს“, მთელ საეკლესიო სისავსესთან – „მრავალთან“ აკავშირებს.¹⁸

IV. ანთროპოლოგია

თუკი მეოცე საუკუნის მართლმადიდებლური თეოლოგიის უმთავრეს გამოწვევად ეკლესიოლოგია მიიჩნეოდა, ოცდამეერთე საუკუნეში ეს ვექტორი ანთროპოლოგიისკენ გადაიხარა. კალისტოს უეარი სამ მიზეზს ასახელებს, თუ რატომ გახდა თანამედროვე ეპოქაში პიროვნების საკითხი ასეთი მნიშვნელოვანი.¹⁹ **უპირველესად**, ესაა ურბანიზაცია და გლობალიზაცია, ტექნოლოგიური განვითარება, რომელიც პიროვნების სოციალურ გაერთიანებებში დაკარგვის საფრთხეა. **მეორე** მიზეზი ბიოეთიკას მიემართება, განსაკუთრებით კი სექსუალობის თაობაზე არსებულ ძალიან ბევრ შეკითხვას, რომლებზეც საზოგადოება ეკლესიიდან პასუხს ითხოვს. **მესამე** მიზეზი კი ეკოლოგიურ საკითხებს და იმ პრობლემებს ეხება, რაც დღევანდელი სამყაროს წინაშე ამ კუთხით არსებობს.

¹⁵ დეტალურად აფანასიევის ეკლესიოლოგიის შესახებ იხ., Ware K., *Orthodox Theology in the Twenty-First Century*, World Council of Churches, 2012, 18-21.

¹⁶ დეტალურად იხ., Ware K., *Orthodox Theology Today: Trends and Tasks*, Journal International Journal for the Study of the Christian Church, Vol.12, No.2, 2012, 115-116.

¹⁷ დაწვრილებით იხ., Zizioulas J.D., *Eucharist, Bishop, Church: The Unity of the Church in the Divine Eucharist and the Bishop During the First Three Centuries*, Holy Cross Orthodox Press, 2001.

¹⁸ „ერთისა“ და „მრავალის“ ზიზიულასისეულ გააზრებაზე იხ. Zizioulas J.D., *Metropolitan of Pergamon, The One and the Many*, WCC, 2010.

¹⁹ დეტალურად იხ., Ware K., *Orthodox Theology Today: Trends and Tasks*, Journal International Journal for the Study of the Christian Church, Vol.12, No.2, 2012, 117.

მიტროპოლიტ კალისტოს უეარისათვის მართლმადიდებლური ანთროპოლოგიის ნებისმიერი ტიპის განვითარება მინიმუმ სამ ძირითად ნიშანს უნდა ითვალისწინებდეს. ესენია: 1. ადამიანები თავად არიან საიდუმლოებით მოცული არსებები და რომ მათი ბუნების ჯერ მხოლოდ უმცირესი ნაწილია შესწავლილი; 2. ღმერთის ხატად და მსგავსად შექმნილი ადამიანის ღირსება ძალიან დიდია; 3. ადამიანი არის ქმნილი შემოქმედი, რომლის როლიც ამ სამყაროში უმნიშვნელოვანესია .

V. ეკოლოგია და თანამედროვე მართლმადიდებლური თეოლოგია

თანამედროვე ეპოქაში ეკოლოგიის შესახებ მსჯელობა და აქტივობები ძალიან გააქტიურებულია. ლოგიკურია, რომ ამ ტენდენციებს მართლმადიდებელი ეკლესია და მართლმადიდებლური თეოლოგიაც ითვალისწინებს.

1960 წელს ქრისტიანობას საყოველთაო ეკოლოგიური კრიზისის გამოწვევა დაბრალდა, რასთან დაკავშირებითაც მართლმადიდებელმა ეკლესიამ საკუთარი პოზიცია ჩამოაყალიბა და შეძლებისდაგვარად უპასუხა კიდევ იმ პერიოდის გამოწვევებს. თუმცა, ყველაფერი ამით არ დასრულებულა. დროის გასვლასთან ერთად გამოწვევები უფრო და უფრო იზრდებოდა და მართლმადიდებელი ეკლესია, როგორც ინდივიდუალურად, ასევე სხვა ეკლესიებთან თანამშრომლობით, უფრო მეტი გულმოდგინებით ცდილობდა მასზე ადეკვატური პასუხის გაცემას. მაგალითად, ეკლესიათა მსოფლიო საბჭოს მიერ 1987 წელს ქალაქ სოფიაში გამართული საერთო-მართლმადიდებლური კონსულტაციის ანგარიში გვაუწყებს, „ადამიანებმა უნდა ისწავლონ ქმნილებას მოეპყრან ისე, როგორც ეპყრობიან ღვთის წმიდა შესაწირს, მსხვერპლს, მადლის გადამცემს, ყველაზე კეთილშობილური მისწრაფებებისა და ლოცვის განსახიერებას“²⁰.

ამ მოვლენიდან ორ წელში, მსოფლიო პატრიარქმა დიმიტრიოსმა 1989 წლის 1 სექტემბერს (საეკლესიო წელიწადის პირველ დღეს), ყველა მართლმადიდებლისათვის მიმართული ეპისტოლე გამოაქვეყნა, რომელშიც წერდა:

„მთელ ქრისტიანულ მსოფლიოს, ყოველი წლის 1 სექტემბერს ყოველი ქმნილების შემოქმედს ვთხოვთ და შევევედროთ, მადლობა შევნიროთ დიდი საჩუქრისათვის – სამყაროს შექმნისათვის, შევთხოვთ მას მისი დაცვა და კეთილდღეობა... მამობრივი მზრუნველობით მორწმუნეებს მთელ მსოფლიოში მოვუწოდებთ, საკუთარ შვილებთან ერთად დააფასონ და დაიცვან ბუნებრივი გარემო... ყველა პოლიტიკური პასუხისმგებლობით აღსავსე პირი თავის ქვეყანაში, მონოდებულ არიან დაუყოვნებლივ გაატარონ შესაბამისი ზომები ბუნების დაცვა და შენარჩუნებისათვის.“²¹

1991 წელს კუნძულ კრეტაზე მართლმადიდებელმა ეკლესიამ უკვე სპეციალური რეკომენდაციები გასცა. მაგალითად:

²⁰ გრძელიძე თ., ქმნილება და ეკოლოგია: მართლმადიდებელი ეკლესიის პასუხი ეკოლოგიურ პრობლემებზე, <<https://bit.ly/386wK3I>>

²¹ მსოფლიო პატრიარქი ბართლომეოსი, ეკოლოგიური პროცესების დასაძლევად ჩვენ უნდა შევიცვალოთ აზროვნება და ცხოვრების წესი, შ. კინწურაშვილის თარგმანი, <<https://bit.ly/2Z7d9vO>>
20

„მართლმადიდებელი ეკლესია იზიარებს მათ გულისწუხილს, ვინც განიცდის ადამიანის მიერ ბუნებრივი გარემოს შეუქცევად განადგურებას, რომელსაც ეკლესია ცოდვას უწოდებს და რის გამოც ყველას მონანიებისკენ მოუწოდებს. მართლმადიდებელ ეკლესიას სწამს, რომ მართლმადიდებელი ტრადიციის ლიტურგიკულ-ევქარისტული და ასკეტური ეთოსი ამ კრიზისიდან გამოსავლის მონახვის საუკეთესო საშუალებაა. ეს კი თავიდან გვაცილებს ახალი ეთიკური მოძღვრების ძიების აუცილებლობას.“²²

საკითხის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ეკლესიამ შემდგომშიც გააგრძელა აღნიშნულ საკითხზე მუშაობა. ეკოლოგიის შესახებ 2016 წლის კრეტის წმინდა და დიდი კრების ენციკლიკაში ვკითხულობთ:

„ეკლესიის საიდუმლოებებში დასტურდება შესაქმე, ხოლო ადამიანი ძლიერდება, რათა ემსახუროს მას როგორც მნე, მცველი და „მღვდელი“ და დოქსოლოგიის გზით მიიყვანოს იგი შემოქმედთან – „შენთა შენთაგან შენდა შემწირველნი ყოველთა და ყოვლისათვის“ – და დანერგოს ევქარისტული კავშირი შესაქმესთან.“²³

ეს ყოველივე კრეტის კრებით არ დასრულებულა და ახლადგამოცემულ მართლმადიდებელი ეკლესიის სოციალური ეთიკის დოკუმენტშიც²⁴ კიდევ ერთხელ ახსენებს ეკლესია მორწმუნეებს, რომ ღმერთმა ადამიანი მხოლოდ მეორე ადამიანისადმი შემწედ კი არ შექმნა, არამედ მთელ შესაქმეზე ზრუნვისა და მისი მოვლისთვისაც, შესაბამისად, ადამიანი მოვალეა, იზრუნოს, დაიცვას და დაეხმაროს სამყაროს, რომელიც მეორედმოსვლის დროს სწორედ ისევე უნდა მიაღწევას შემოქმედს, როგორც მღვდელი აღამალლებს ყოველი წირვისას წმინდა ძღვენს და წარმოთქვამს სიტყვებს: „შენთა, შენთაგან, შენდა შემწირველნი, ყოველთა და ყოვლისათვის“.

VI. დასკვნა

ნაშრომში გვსურდა იმ ძირითადი ასპექტების შესახებ გვესაუბრა, რაც თანამედროვე მართლმადიდებლურ თეოლოგიაში შეინიშნება. სტატიაში გავიხსენეთ მეოცე საუკუნის ის მნიშვნელოვანი ისტორიული მოვლენები, რომლებმაც თემაზე გავლენა მოახდინეს, ასევე, მთავარი მოქმედი პირები და ის ძირითადი ტენდენციები, რომლებიც მეოცე საუკუნის მართლმადიდებლურ თეოლოგიაში შეინიშნებოდა. როგორც შესავალში აღვნიშნეთ, ჩვენ მიზანს რომელიმე კონკრეტული

²² გრძელიძე თ., ქმნილება და ეკოლოგია: მართლმადიდებელი ეკლესიის პასუხი ეკოლოგიურ პრობლემებზე, <<https://bit.ly/386wK3I>>

²³ მართლმადიდებელი ეკლესიის წმინდა და დიდი კრების ენციკლიკა, კრეტა, 2016. <<https://patriarchate.ge/news/1832>>

²⁴ მსოფლიოს სიცოცხლისათვის მართლმადიდებელი ეკლესიის სოციალური ეთოსის შესახებ, გურამ ლურსმანაშვილის თარგმანი, გ. ბარნოვის რედაქტორობით, თბილისი, 2020.

საკითხის საფუძვლიანი განხილვა კი არა, არამედ უფრო მეტად, გარკვეული მონახაზის შექმნა წარმოადგენდა, რომელზეც, შემდგომ პერიოდში, უფრო კონკრეტულ მიმართულებებს გავავითარებთ.